

‘Amovatie is helemaal circulair’

Klinkers van Toen springt in op de belangrijkste trend van het moment en ontzorgt daarmee gemeenten en (groen)aannemers

Bij nieuwbouw wordt vaak bestraat met betonklinkers, die met een verlaagje op kleur zijn gebracht. Oude klinkers, die er zijn in vele soorten, maten en blijvende kleuren, worden nu vooral hergebruikt. Klinkers van Toen is leverancier van oude gebruikte klinkers en specialist in amovatie, oftewel verwijdering van oude klinkers. Met dit volledig circulaire proces ontzorgt het bedrijf gemeenten en (groen)aannemers. Eigenaar Hans Fransen licht toe wat amovatie precies inhoudt.

Auteur: Karlijn Raats

De oorsprong van Hans Fransens liefde voor oude klinkers is een grappig verhaal. Fransen vertelt: ‘Toen wij ons eerste huis aan het bouwen waren, moesten we natuurlijk ook iets bedenken voor de binnenvloeren. Voor de kamer en keuken wisten we wel iets geschiks, voor de

orangerie was dat nog een uitdaging. We zagen in een woonwinkel oude waaltjes op de vloer en mijn vrouw en ik waren gelijk verkocht. We hebben ze zelfs ook op de badkamer en het toilet gebruikt. De oude waaltjes geven gelijk een warme sfeer aan de ruimte.’ Ook werd zijn aandacht altijd al getrokken door de stenen van oude gebouwen. Fransen ‘ademt’ klinkers en geeft dit vakblad daarover een college. ‘Klinkers zijn harder gebakken dan de bakstenen voor huizenbouw. Er moesten vroeger immers paard-en-wagens overheen kunnen zonder dat ze zouden verbrossen. De naam “klinkers” is afkomstig van het harde, heldere geluid dat je hoort als er tijdens het bestraten met een hamer tegenaan wordt getikt. Zo’n honderd jaar geleden werden vooral doorgaande wegen, rijks-wegen en marktpleinen aangelegd met oude waaltjes op een zandbed, zodat het water in de ondergrond kon sijpelen.’

Steden en dorpen die ondergronds renoveren in hun oude kernen, zien de oude klinkers na de renovatie graag terugkeren op dezelfde plaats. Ook onder particulieren is er vaag naar oude klinkers. ‘Een oude klinker ademt sfeer en

geschiedenis’, zegt Fransen. ‘Ze zijn een beetje verweerd. Die doorleefde uitstraling zul je nooit vinden in nieuwe stenen.’

Amovatie

Vroeger deden gemeenten zelf aan amovatie, maar omdat ze steeds minder in eigen beheer uitvoeren, zijn de activiteiten van Klinkers van Toen op dit gebied behoorlijk gegroeid. Amovatie houdt in dat Klinkers van Toen – voornamelijk voor gemeentes – bestrating verwijdert voorafgaand aan de renovatie van een straat of plein. Dat gebeurt in eigen beheer met een shovel met schudbak of een elektrische kraan; binnenkort wordt een elektrische loader aangeschaft. Het transport gebeurt met een elektrisch aangedreven vrachtwagen. De oude klinkers liggen vooral in de streken en steden die van oudsher het rijkst waren; andere wegen, straatjes en pleintjes waren vroeger niet bestraat.

Als er bijvoorbeeld een nieuw riool moet komen in een oude wijk, besteedt de gemeente het werk uit aan een aannemer. Mochten er onder het asfalt oude klinkerlagen verstopt zit-

ten, dan vervallen die aan de aannemer. Fransen vertelt: 'We zetten de oude klinkers op pallets op ons terrein voor de duur van de renovatie, en leveren ze terug aan de gemeente of de aannemer op moment dat dit nodig is. Dan worden de klinkers weer op hun oude plaats teruggelegd. Klinkers van Toen vult een eventueel tekort aan klinkers aan of verrekent het overschot. Het proces van amovatie is dus helemaal circulair; dat past in de huidige trend van de groene sector.'

Het proces

Bij het openbreken van heel oude wegen worden soms twee lagen oude klinkers aangetroffen onder het asfalt, in een uitzonderlijk geval drie lagen. De bodem in Nederland klinkt langzaam in; daarom werd er gewoon laag op laag aangelegd. Klinkers van Toen koopt die onderliggende klinkers op. Fransen toont een brochure van een bijzonder locatie waar oude klinkers vrijkwamen: de hoofdbaan van vliegbasis Volkel, waar in 2014 een oppervlak van zo'n 50.000 m² uit de oorlog kwam bloot te liggen. 'Eerst wordt het asfalt van de weg afgeschraapt en naar een afvalcentrale gebracht. Daarna breken we de oude klinkers uit en sorteren we de hele klinkers eruit op ons bedrijfsterrein met een sorteermachine. Delen van kapotte klinkers brengen we naar een afvalverwerker. Daar wordt bijvoorbeeld puingruulaat van gemaakt, dat als onderverharding wordt toegepast in de wegenbouw. We slaan de klinkers op ons terrein op. Een deel daarvan maken we gereed voor transport of afhaal, op pallets of in bigbags, voor onze zakelijke en particuliere klanten. Al onze installaties zijn arboproof; er wordt rechtstandig, op de juiste hoogte en overdekt gewerkt. Ook kunnen wij zorgen voor transport.'

Soorten klinkers

Er zijn wel tachtig klinkersoorten en dertig verschillende kleursorteringen. Oude klinkers kenmerken zich doordat ze niet eenvormig zijn, hoewel ze wel hetzelfde formaat hebben. Hoe ouder ze zijn, des te smaller. 'Tegenwoordig kan tijdens het bakproces de temperatuur in de oven veel beter gereguleerd worden dan vroeger', legt Fransen uit. 'En in moderne bakovens is de temperatuur ook gelijk verdeeld. Vroeger, toen er nog met steenkool werd gestookt, was dat niet zo. Daarom zijn oude klinkers soms kromgetrokken. Hoe moderner de klinkers, hoe maatvaster ze zijn.'

Ijseltjes

Ook hadden bakstenen vroeger, naargelang hun herkomst, allemaal hun eigen formaat. Ijseltjes zijn met hun afmetingen van 4-16 cm de kleinere onder de klinkers. Het zijn de oudste metselsbakstenen, met een geschiedenis van meer dan tweehonderd jaar. Ijseltjes werden vanaf 1800 uit uiterwaardenklei geproduceerd in steenfabrieken aan de Hollandse IJssel. Ze zijn vaak hardgebakken en werden vooral gebruikt voor de bouw van huizen, kerken, kastelen en kloosters. 'Alleen rijke mensen konden zich een huis van steen veroorloven; de meeste huizen werden uit leem opgetrokken', vertelt Fransen. 'Daar komt de term steenrijk vandaan.'

Rijntjes en waaltjes

Rond 1900 bepaalde de Woningwet dat de muren van huizen dikker moesten worden. De goedkopere rijntjes en waaltjes raakten toen in zwang. Rijntjes werden geproduceerd van ongeveer 1850 tot 1920, uit Rijnklei. Ze hebben afmetingen van 4,5-18 cm. Waaltjes, met afmetingen van 5-21 cm, werden vanaf 1920 uit

Waalklei gemaakt en worden tot op de dag van vandaag geproduceerd.

Scoriabricks, zeventuimers, keiformaat

Scoriabricks hebben afmetingen van 10-20 cm en werden vanaf circa 1870 tot rond 1980 in Engeland vervaardigd. Ze kwamen als ballast onder in schepen mee naar ons land. Deze stenen, die een speciale blauwgrijze gloed over zich hebben, zie je dan ook vaak in bestrating in Belgische en Nederlandse kustplaatsen. Scoriabricks worden dus niet meer gemaakt. Doordat ze populair en schaars zijn, zijn ze nu kostbaar.

Vandaag de dag worden dikformaat-zeventuimers (7-21 cm) veel gebruikt, vooral voor tuinen en opritten. Daarvoor worden ook oude keiformaat-klinkers toegepast, met afmetingen van het bovenaanzicht van 10 bij 20 cm.

Blik op de markt

Volgens Fransen zal er altijd een markt voor oude klinkers blijven bestaan. 'Naast overheden, die oude klinkers willen hergebruiken om de geschiedenis van hun historische stadskern in ere te houden, zijn er altijd mensen die oude klinkers mooi vinden voor hun tuin of oprit. Sommige particulieren zijn hun oprit met grint na verloop van tijd beu en laten die dan met oude klinkers bestraten. Het lijkt dan alsof de klinkers er altijd al gelegen hebben. En oude klinkers gaan makkelijk een aantal cyclussen mee.'

Bovendien is de markt voor oude klinkers minder conjunctureel, volgens Fransen. Hij wijst op de uitdagingen van de afgelopen jaren bij de productie van nieuwe stenen, door de gestegen energieprijzen en forse wachttijden bij steenfabrieken. 'Uiteraard stijgen de prijzen van oude klinkers ook naarmate er meer vraag komt door schaarste van nieuwe bakstenen, maar dat is relatief. We verwachten dat onze totaalservice op het gebied van amovatie gemeenten en (groen)aannemers zal blijven aanspreken. Ook denken we dat de vraag de komende jaren nog zal groeien, zeker met het oog op het duurzaamheidsprincipe op basis waarvan wij werken.'

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!